

БЕРИСЛАВ БЛАГОЈЕВИЋ

ЗБОГОМ МИША

„Моја глава је препуна сунчеве свјетлости”, рекао је једном Михаил Миша Таљ док је покушавао да објасни фантастичне комбинације којима је шокирао своје противнике и читав шаховски свијет.

Тог прољећа моја глава је била испуњена црно-бијелим нијансама: сивкасте маскирне униформе, ми, они, дим, пепео, угарци, крвници, жртве, исјенчене оазе на изгужваним географским картама, дрвена шаховска табла. Ни данас ми није јасно како полицијски час може да траје двадесет два часа. А управо тако је било. Без струје, без воде, без могућности да се трчи, виче, игра фудбал, без вијести о мајци која је била тек седамдесет километара далеко, а као да нас је дијелио непрегледни антарктички брисани простор; шта ми је у тој беспутици преостајало сем да скренем с ума? И, дакако, скренуо сам: заљубио сам се, а добро је знано да заљубљено биће није одвећ у дослуху са рациом. Не, то никако није била љубав на први потез, још мање на први поглед. Био је то више уговор са самим собом (сходно ситуацији), налик на уговорене бракове који гдјекад заиста породе љубав.

Шаховски клуб, удаљен тек неких двадесетак метара од мог пребивалишта, био је згодно убетониран и окружен солитерима и као такав представљао је бастион у којем је било подједнако живо и онда када је град горио и онда када је спавао. Ту, у тој армираној душевној болници у којој су пацијенти били изоловани од реалности, није се говорило ни о политици, нити о рату који се захуктавао, али се зато жестоко ратовало пијеском испуњеним пластичним фигуринама. У клубу су важила нека друга правила; у њему није било полицијског часа, већ само вријеме које је откуцавао шаховски часовник; у њему су сви били сигурни,

изуев онда када је насупрот сједао много бољи шахиста и када је пострадање било неминовно. Управо ту, међу столовима за којима су мозгали и зналци и пацери, ненадано сам потпао под чари игре која ме је ускоро и потпуно обузела.

„Ако би законом забранили шах, постао бих кријумчар”, рекао је Таљ једном згодом и био сам сигуран да је заиста тако мислио. Ипак, нисам мислио да ћу и ја постати кријумчар. Али како сам, опчињен, могао одољети књизи Димитрија Бјелице *Велемајстори изблиза?* То повелико и допуњено четврто издање некако сам стрпао испод окраћале испране мајице и бешумно изашао из клуба. Није било тешко узети књигу (у доба свеопште отимачине узимане су и много вредније ствари; узгред, „посуђено” сам вратио након нешто више од мјесец дана). Теже је било од баке измолити свијећу да бих је читао за вријеме мирнијих вечери када нисмо стрчавали у импровизовано подрум-склониште. Те странице упознале су ме са пробраним великанима, њиховом виртуозношћу и запањујућом далековидошћу. Заволио сам Корчноја, тог злосрећног пребјегача и „вјечитог другог”, почео сам да поштујем Карпова, Глигорића и Ботвиника, да симпатишем Тимана и Портиша, да се плашим Каспарова, да се дивим Фишеру и Спаском. (Једну партију потоње двојице крајем исте године пратио сам уживо у Београду сплетом надреалних околности у надреалном амбијенту и под надреалним условима.) Ипак, нико од тих шаховских титана није био као Миша Таљ. Прегледајући неке од његових партија, постајао сам све више увјерен да то и нису биле комбинације већ прије акробације, те да је у његовој глави повремено бљештало барем пола туцета сунаца. И као што је он учио шах гледајући очеве партије, тако сам и ја учио о шаху проучавајући партије свог шаховског оца.

А мајка?

Она је увијек била ту. У мислима. Понекад ми се чинило да могу да јој дотакнем образ, да пребацим руку око њеног врата, али никако нисам успијевао да из сјећања призовем њен глас. Зато сам, за шаховских и ратних пауза, одлазио до „Радио аматера” у нади да ћу чути, ако не њен, онда барем неки глас о њој.

Шум.

То је све што је одјекивало у мојим ушима док су трајала та уплашена и разочаравајућа пјешачења кући. Кући... Често нисам ни свраћао тамо већ сам продужавао у шаховски клуб. За цигарете и алкохол био сам премлад, па сам бoемчину Таља покушавао да имитирам за таблом. Колико се сјећам, нико као ја, шаховски каскадер са тек покојом длочицом на наусници, није тако олако жртвовао фигуре и улазио у компликоване и ризикантне сре-

дишњице. А ти експерименти углавном су завршавали тешким поразима.

„Ја увијек видим једини излаз – побједу. Догоди ли се да будем поражен, не тугујем због тога. Изгубим ли данас, побиједићу сутра”, исповиједио се Таљ једне прилике управо Бјелици. Сваки пут када бих изгубио партију, сјетио бих се ових ријечи. И поново бих играо, надајући се побједи. Али, поред добре воље и наде, било је неопходно да напредујем. Да учим, да вјежбам, да...

У занатском центру готово све радње биле су рашчерупане, излози разбијени, неонске цијеви просуле су прах своје нутрине посвуда, а пси су свлачили хаљине са лутака у напуштеним бутицима, па је (модна) сезона прољеће-љето 1992. изгледала као сет за нижеразредни хорор филм. Пришао сам излогу књижаре. Врата нису била разваљена, али су била одшкринута. У њој је и даље све било на свом мјесту: фасцикле, миришљаве гумице чудних облика, блокови за ликовно васпитање, спајалице, разнобојне хемијске оловке и фломастери, телефон и факс, глобус, наслагани уџбеници, тинта за печате. И тада се десило – украо сам! Мој први и једини ратни плијен: мањи пакет трговачког папира, флуоресцентно зелени маркер, два уска селотејпа. А све то због шаха. Опскрбљен најосновнијим потрештинама, коначно сам могао да преписујем омиљене варијанте из *Енциклопедије шаховских ошварања*, да записујем партије и анализе одређених позиција, да проучавам топовске завршнице, да усавршим „Маршалов напад”, „Француску одбрану” и „Богољубовљеву индијку”, да учим.

Учење.

Учење шаха није безазлена работа, али имао сам довољно времена јер у школу нисам ишао. Нити је било услова, нити је било воље за то. Кроз шаховску школу пак пролазио сам са све бољим оцјенама, вођен таљовском страшћу за игром (чинио ми се понекад да потезе повлачим и у сну). Први турнири, нервозе, цајтноти, понеки болан цугцванг, скромни успјеси, освајање друге категорије. Ниске побједа, пораза, ремија... Иако сам ријетко и само против много јачих играча играо на реми, увијек ме је тјешило постојање такве опције да је након борбе могућа „мирољубива подјела плијена” уз неизоставно руковање. У реалном животу то је немогуће, али опет, шах је логичка игра, док стварност често нема никаквих додира са логиком.

Прошао је био и љетни солстициј на сјеверној хемисфери. Све залихе биле су потрошене, а роштиљи, који су данима пекли месо из отопљених замрзивача, одавно су се охладили и претворили у бескорисне металне подсјетнике на минуло благостање. Да бих избјегао несносне врућине и евентуално касније пушкарање, тог 28. јуна кренуо сам рано до „Црвеног крста”. На бескрајним

списковима безуспјешно сам тражио мајчино име. Потом сам се запутио до „Радио аматера” који су тог дана били под опсадом стотина људи. Неко је рекао да је чуо да ми је мајка убијена. Други, бркати човјек, тврдио је да то није истина, да је жива, али да су је одвели у некакав логор. Заплакао сам. Гласно и без срама. Био сам само један од многих који су плакали, ту на улици. Неки су ридали од среће, неки од туге. А онда сам, у тој заглушујућој какофонији јецања, нарицања, запомагања и преклињања које је неријетко прелазило у проклињање, зачуо мајчин глас први пут након више мјесеци. Анђеоским алтом запјевала је „Не клепећи нанулама” у мојој глави. Знао сам да је жива. Не знам како и зашто, али једноставно сам знао. То ми је дало снагу да на путу до куће обавим задатак који ми је бака била задала: ваљало ми је набрати коприве да би она могла да направи чорбу и питу. А снага ми је требала, јер једна је ствар имати сврбљиве и пецкаве пликове по рукама, али потпуно друга је када треба да убереш (и касније поједеш) бокор коприва који су пред твојим очима запишавале градске цукеле обиљежавајући територију. Не треба ни да напомињем како ми је глатко промакла чињеница да је територију могуће ограничити и мокраћом а не само крвљу.

Остатак дана провео сам у осами, размишљајући о мајци и другарима из насеља, те покушавајући да нађем спас за једног Хибнера кога је Миша Таљ у једној партији из 1976. потпуно разбуцао црним фигурама. Жртва скакача на „h3” у двадесет трећем потезу била је једнако невјероватна и неочекивана као и колање струје у зазиданим инсталацијама нашег обитавалишта. Упалили смо телевизор. Премда нисам водио властити дневник (не рачунајући, дакако, онај шаховски), поприлично сам сигуран да је „Дневник” 28. јуна изгледао овако: Данас је Видовдан... Снајперска ватра отворена на цивиле... Бој на Косову... Гранатирање од јутрос... Атенат и Гаврило Принцип... Крвопролиће се наставља... Устав Краљевине СХС... Говор Милошевића на Газиместану... Мировни преговори ће бити настављени... Почео Видовдански сабор – опозиција против Милошевића... Ослобођена је Модрича (на „Дневнику” друге телевизије речено је да је Модрича пала у руке агресора)... Док смо чекали спортски дио „Дневника”, деда је, онако више за себе, поменуо и Резолуцију Информбироа. Спикер у карираном сакоу дрхтавим гласом (који је више приличио говору на гробљу него пред камерама) привео је емисију крају ријечима: „Данас је преминуо Михаил Миша Таљ, осми шаховски шампион свијета, познат као ’мађионичар из Риге’.”

Тог тренутка нестало је слике, струје, магије, дјетињства.
Остао је живот.